

- Dragičević, M., 1986., Govor ličkih jekavaca, SANU i Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd
- Grčević, M., 2014., Vanjskopolitički utjecaji na hrvatski književnojezični razvoj u drugoj polovici XIX. stoljeća, Jezik, god. 61., br. 3, str. 94. – 106. i br. 4. – 5, str. 174. – 173.
- Jagić, V., 1864., Književnik, izlazio u Zagrebu „podporom Matice hrvatske“ kao četverogodišnjak
- Lisac, J., 2003., Hrvatska dijalektologija 1., Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb
- Petrović, D., 1978., Govor Banije i Korduna, Matica srpska – Prosvjeta, Novi Sad – Zagreb
- Simeon, R. (1969.), Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, Matica hrvatska, Zagreb
- Vukušić, S., I. Zoričić, Marija Grasselli-Vukušić, 2007., Naglasak u hrvatskome književnom jeziku, Globus, Zagreb

#### Sažetak

Stjepan Vukušić, sveučilišni profesor u miru, Pula  
UDK 801.612, izvorni znanstveni rad  
primljen 3. travnja 2016., prihvaćen za tisak 15. svibnja 2015.


#### Standardisation d'accentuation croate

Dans la présente contribution l'auteur traite les réflexes de jat (nom de la lettre dans l'alphabet vieux-slave): |j|, |e| et |(i)je| comme extérieurs signes de deux divers systèmes concrets nouveaustokaviens - ce d'ouest et ce d'orient.

## O ZABORAVLJENIM I POLUZABORAVLJENIM HRVATSKIM PRILOŽIMA

*Sanja Vulić, Gordana Laco*

### Zaman

 a razliku od priloga *jur* i *stoprv*, prilog *zaman*, u značenju ‘zaludu, ni za što’, odnosno u prenesenom značenju ‘besplatno’, može se susresti u rječnicima hrvatskoga književnoga jezika, ali kao stilski obilježena riječ. U Anićevu rječniku (1998.) *zãmān* je zastarjelica koja pripada etnološkomu leksiku, a u Šonjinu je rječniku (2000.) uz tu natuknicu uputnica na *zaludu* i *uzalud* kao bolja rješenja. Početkom 20. stoljeća nalazimo prilog *zaman* u Broz-Ivekovićevu rječniku (sv. 2.), i to bez posebnih napomena (1901.: 791.), kao stilski neobilježenu riječ.

Važno je napomenuti da prilog *zaman* nije posuđenica. Skok ga (1973.: 641.) opisuje kao riječ slavenskoga korijena, koja je bila tvorenica s prefiksom *za-*, a etimologijski je povezana s riječju *obmana*.

U 19. stoljeću prilog *zaman* rabe mnogi hrvatski književnici: H. Dragošić (Posljednji Zrinjski, 1893.), A. Kaznačić (pjesma Jozipu knezu Jelačiću, Pjesme razlike, 1879.), Kazali (Glas iz pustinje, 1861.), L. Botić: *zaman sada izgovor pjesniku, / On se zaman ludi i opire* (Biedna Mara, 1861.), I. Mažuranić: *zub svoj zaman kerši* (Smèrt Čengić-age, 1846; Smert Smail-age Čengića, 1857.), Demeter (Teuta, 1844.), M. Mažuranić (Pogled u Bosnu, 1842.), Drašković (Disertatia, 1832.), A. Harambašić: (Božićna pjesma, 1895.). Nalazimo ga i u Parčičevu rječniku (1874.).

Iz 18. stoljeća navodimo primjere iz prvoga hrvatskoga putopisa Putovanje k Jeruzolimu god. 1752.,<sup>1</sup> kojega je autor franjevac J. Pletikosa (rodom iz zaleđa Šibenika), te V. Petrovića ufanje je tvê zamani / nije tvojoj lijeka rani (San ljuveni). Petrovićeva inačica *zamani* uvjetovana je potrebama rime i pjesničkoga metra simetričnoga osmerca.

U 17. stoljeću također ga rabe brojni štokavski hrvatski pisci, npr. Dubrovčani S. Đurđević: *zaman srce uzdisa; pokli bi mi vas trud zaman* (Derviš), Dž. Palmotić: *koga zaman mnokrat moli* (drama u stihovima Ači i Galatea), V. Skvadrović: *To ti zaman neće biti* te Kotoranin V. Bolica Kokoljić: *zaman žudeć koga u krilo* (Nemo' čekat da prikosi).

Od pisaca čiji se jezik uglavnom temelji na čakavštini izdvajamo Vrančića, koji rabi *zaman* i *zamani* (Život nekoliko izabranih divic, 1606.). Prilog *zaman* uvršten je i u Mikaljin rječnik (Blago jezika slovinskoga, 1649.).

Taj je prilog bio čest i u hrvatskih štokavskih književnika u 16. stoljeću, npr. u Vetranovića: *zaman tuj ležeći* (Pelegrin) te u različitim drugim djelima toga autora (npr. Pjesanca Fenici; Remeta; Pjesanca slavi carevoj; Pjesanca Djevici) i Držića (Dundo Maroje). Od čakavskih pisaca izdvajamo Marulića (Judita). Leksikografi Vrančić (Dictionarium, 1595.) i Kašić (Hrvatsko-talijanski rječnik, 1599.) bilježe *zaman* i *zamani*.

Prilog *zaman* i danas se, u različitim fonološkim inačicama, rabi u raznovrsnim hrvatskim štokavskim, čakavskim i kajkavskim organskim idiomima. U novoštokavskom Imotskom govori se *zãmān*: *Zaman san in govoriyo, zaman svitova, i dalje rade po svon* (Šamija i Ujević, 2001.: 246.) te šire na prostoru oko Imotskoga i u Bekiji (Šamija, 2004.: 424.).<sup>2</sup> Prilog *zaman* zabilježen je u arhaičnim šokačkim štokavskim govorima u Slavoniji (Jakšić, 2003.: 308.) te u arhaičnom štokavskom govoru Staroga Hodasa u austrijskom Gradišću: *Zamàn ja òvo govòrin* (Tornow, 1989.: 382.). Vrlo je zastupljen u čakavskim mjesnim govorima, od sjeverozapada do jugoistoka, npr.

u Omišlju na Krku *zamàn* (Mahulja, 2006.: 370.), u Čižićima na Krku *zãmān*: *Zaman ti njemu govoriš, on će po svoju* (Turčić, 2002.: 260.), u Bakarcu i Škrljevu u inačicama *zamàn* i *zamánj* (Turina i Šepić-Tomin, 1977.: 223.), u gradu Pagu *zoāman*: *Žoāman je*

<sup>1</sup> Putopis je ostao u rukopisu, a za tisak su ga priredili i g. 2000. objavili Josip Lisac i Mirjana Šokota.

<sup>2</sup> U oba djela pogrešno navode da je prilog *zaman* turcizam. Ta se zabluda i inače može susresti u literaturi.

trûd i mûka kad ne urõdi (Kustić, 2002.: 414.), u Kolanu na Pagu zâman: Zaman ti je govorit proti mene (Oštarić, 2005.: 597.), u Kukljici na Ugljanu zamân: zaman uzimlješ tuje, i nako češ sve morati vratiti (Maričić Kukljičanin, 2000.: 344.), također u Salima na Dugom otoku: Zamân mi govoriš, učiniti ću kako san namislila (Piasevoli, 1993.: 417.), na otoku Ižu zâmân: Zaman ti je i zaludu uzdisati za nin čega ni (Martinović, 2005.: 468.), u Bibinjama kraj Zadra zâman: Da te čuje pokojni učitelj Stipčević kad kažeš zâman, reka bi ti da govoriš kaj Turčini (Šimunić, 2013.: 806.), na otoku Vrgadi zamoân (Jurišić, 1973.: 218.), u Vodicama kraj Šibenika zaman (Vlahov, 1996.: 214.), također u Visu na Visu (Roki – Fortunato, 1997.: 585.), u Brusju na Hvaru zâman (Dulčić i Dulčić, 1985.: 489.), u Lumbardi na Korčuli zâman (Cebalo, 2005.: 188.), u temeljno čakavskom govoru Šćulca (južno od Karlovca) zâman (Perušić, 1993.: 167.).

Rabi se u čakavskim i temeljno čakavskim govorima u polutisućljetnoj dijaspori, npr. u austrijskom Gradišću u Stinjakima *zam'â:n*: nek'a se zam'â:n tru:di't! 'nemoj se zaludu truditi' (Neweklowsky, 1989.: 156.), *zamân* u Pinkovcu, *zâmân* u Pajngрту: Zâmân ju spitkûješ, niš nieće povîdat (Koschat, 1978.: 291.).

Taj se prilog susreće i u različitim kajkavskim organskim idiomima, npr. u Čabru u Gorskom kotaru *z'aman* (Malnar, 2008.: 404.), u Murskom Središću u Međimurju *zam'on* (Blažeka i Rob, 2014.: 2503.). Zanimljivo je da se u polutisućljetnoj dijaspori u sjeverozapadnoj Mađarskoj, u kajkavskom Umoku i Vedešinu, rabi od priloga *zamon* izvedeni pridjev *zamônji* u značenju 'nevažan, beskoristan': kâj toliko zamônjega povêdaš? (Houtzagers, 1999.: 335.).

Unatoč nedvojbeno vrlo velikoj zastupljenosti u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća te u zaista brojnim i različitim hrvatskim organskim idiomima, u Mareticevoj Gramatici nema priloga *zaman*, a u Akademijinu su Rječniku (Dio 22., 1975.: 122.) navedeni primjeri do 19. stoljeća, tj. iz Mikaljina i Della Bellina rječnika, također primjeri iz djela Marulića, Zoranića, Š. Menčetića, Nalješkovića, M. Držića, Barakovića, Pergošića, Gundulića, Đurđevića, Bandulavića te iz narodne pjesme iz Šušnjeva Sela.

Hrvatski pisci u 20. i 21. stoljeću znatno rjeđe rabe taj prilog nego pisci u 19. stoljeću. Vjerojatno i tomu barem djelomice uzrok valja tražiti u odnosu jezikoslovnih priručnika prema tomu prilogu. Zato ne začuđuje što je u 20. i 21. stoljeću prilog *zaman* zastupljeniji u autora u dijaspori. Rabi ga npr. hrvatski pjesnik iz vojvođanskoga dijela Bačke Stipan Bešlin: ja ću zaman u grobu čekati (pjesma Prohujat će svi dani zlobni).<sup>3</sup> Iz polutisućljetne dijaspore navodimo primjere iz Slovačke i zapadne Mađarske, a autori su opet Tažky: U Dobrom Polju sam zaman iskala nešto, ča bi spominjalo na stare čase (Ferije na Dobrom Polju, 1995.) i Slavić: nij bilo zaman (pjesma Hrvatska je samostalna u zbirci Plajgorski zvoni, 2007.).

<sup>3</sup> Pjesma Prohujat će ti dani zlobni ostala je u rukopisu nakon prerane pjesnikove smrti 1941., a prvi je put objavljena 2011. u zbirci Tajanstvenosti trag, koju su uredile i za tisak priredile Marija Šeremešić i Sanja Vulić.

### Možebiti, možebit

Sraslica *možebiti*, s dvjema glagolskim osnovama, u hrvatskom se je jeziku često rabila u priložnom značenju ‘možda’. Kontinuitet njezine uporabe (u inačicama *možebiti* i *možebit*) u hrvatskom se književnom jeziku može pratiti tijekom stoljeća, s velikim brojem primjera do druge polovice osamdesetih godina 19. stoljeća, npr.

u Pavlinovića: Možebit, da niki prskaju (Hrvatski razgovori, 1877.), u Šenoe: Možebit ima i druga razlika; ima hajduka, možebit i uhoda vašega gospodina oca (Zlatarovo zlato, 1871.), u F. Kurelca: a možebit i popu žao; možebit da sam komu i dodijô (Jačke, 1871.), er možebit visina toj pëšni ne prija (Runje i pahuljice, 1866.), u J. Jurkovića: možebit (Izabrana djela, 1862.), u Vebera Tkalčevića: pomislio bi možebiti, da uz tu marljivost mora (...); možebit posljednju u životu (Listovi o Italiji, 1861.), u D. Jarnević: Posljednji put možebiti (Plemić i seljan, 1860.), u Kukuljevića Sakcinskoga: uvriedjeni možebiti što je (Dva Slavena, 1859.), možebiti ću natji kod Turaka; Možebiti da će robstvo sina njegova (Juran i Sofia, 1839.), u Demetra: Možebit će poslužit nam srëća; Možebiti, da ju vid uplaši (Teuta, 1844.).

U pojedinim izdanjima u 19. stoljeću umjesto sraslice pojavljuje se dvočlani izraz u istom priložnom značenju, npr.

u Vodopića: može bit da ona hudoba i sad je gdje tudar (Marija, 1871.), u Starčevića: Jesi li može biti čarao (Svagdanja pobožnost, 1854.), u Šenoe: Na Turke ste može biti junak, ali na žene (Kalenić, 1965.: 162.).

Istaknuti predstavnik hrvatske književnosti u 19. st. u Srijemu, Ilija Okrugić Srijemac, rabi u značenju ‘možda’ inačicu *možbit* (Miroslava, 2007.).<sup>4</sup> U kajkavskoj književnosti 19. stoljeća rabila se u istom značenju fonološka inačica *morebiti*, npr. u Brezovačkoga:

Morebiti se pak pripeti da ja komu kaj nepovolnoga bi včinił ali povedal; I zato, ako ja morebiti kade vam suprotivnoga kaj bi včinił ali povedal, ne zamerite (Matijaš Grabančijaš Dijak, 1804.).

U hrvatskim rječnicima iz 19. stoljeća također nalazimo različite inačice u navedenom značenju, npr. u Parčića (1874.) sraslice *morebit* i *možebit*. Appendini se odlučio za dvočlani izraz u tom adverbnom značenju: *može biti* (1808.: 277.).

Iz 18. stoljeća navodimo primjer rastavljenoga pisanja u Petrovića: More biti, kad čut bude / Tvoju ljubav neizmjernu (San ljuveni) te sraslice u kajkavskoga pisca G. Kapucina (pravim imenom Juraj Malavec): Morebiti ako gde njega zapaze (Horvacka od Kristuševa Narodjenja vitija, 1999.).<sup>5</sup>

U hrvatskoj književnosti 17. stoljeća također se rabe različite inačice. Tako npr. dvočlani izraz *može biti* u adverbnom značenju nalazimo u pjesmi Korčulanina

---

<sup>4</sup> Povijesna drama Miroslava ili borba ljubavi pri opsadi otoka Kandije ostala je u rukopisu iz 1852., a za tisak ju je 2007. priredila Jasna Melvinger.

<sup>5</sup> To je djelo sa samoga kraja 18. stoljeća, iz g. 1800., a za tisak ga je 1999. priredio Alojz Jembrih.

P. Kanavelića iz 1761., naslovljenoj Ban Petar Zrinski: doveden gdje mu se imaše glava odsjeći po zapoviedi Leopolda Prvoga, česara rimskoga, može biti da ovako govoraše. Sraslicu *morebiti* rabi Ana Katarina Frankopan, supruga hrvatskoga bana Petra Zrinskoga: što se meni morebiti ne bi pristojalo (Putni tovaruš, 1661.), a inačicu *morebit* Vitezović: Zato, prijatelju moj, kada u knjižicah ovih riči morebit nikoje čtal budeš koje nisi lahko čul (Odiljenje sigetsko, 1684.).

U hrvatskim je organskim idiomima taj prilog vrlo zastupljen, naravno, u različitim inačicama. U novoštokavskim ikavskim govorima nalazimo npr. sraslicu *morebit* na području Imotskoga s okolicom i Bekije (Šamija, 2004.: 205.), sraslicu *možebit* u bunjevačkih Hrvata u Bačkoj (Sekulić, 2005.: 272.) te u istom značenju ‘možda’ dvočlani izraz *möre bit* u bunjevačkih Hrvata u Veljunu Primorskom u zaleđu Senja. U arhaičnom štokavskom govoru Gornje i Donje Lastve u Boki kotorskoj danas supostoje starija naglasna inačica *možebit* i novija *možebit*. Taj je prilog također vrlo zastupljen u čakavštini, sjeverozapadnoj i jugoistočnoj, npr. inačica *morebit* u Pićnu u Istri (Ružić Sudčev, 1999.: 66.), u Rukavcu kraj Rijeke (Mohorovičić-Maričin, 2001.: 162.), u Omišlju na Krku (Mahulja, 2006.: 157.), u Crikvenici, npr. *morebit* čagòdār i jā dobijēn ‘možda štogod i ja dobijem’ (Ivančić Dusper i Bašić, 2013.: 150.), u Bakru i Bakarcu (Turina i Šepić-Tomin, 1977.: 111.), u Pagu na otoku Pagu, npr. *Morebit* mu puòjde ša šriçon ‘možda mu se posreći’ (Kustić, 2002.: 243.), u Kolanu na Pagu (Oštarić, 2005.: 251.), na srednjodalmatinskim otocima, npr. u Brusju na Hvaru (Hraste, Šimunović i Olesch, 1979.: 563.) i u gradu Hvaru (Benčić, 2014.: 295.) te u polutisućljetnoj dijaspori u austrijskom Gradišću. Na zadarskom se području rabi inačica *morebiti*, npr. na otočiću Ošljaku: *Morebiti* da san se prevari ‘možda sam se prevario’ (Valčić, 2012.: 123.), na otoku Rivnju: *morebiti* da ću i jā duòći ‘možda ću i ja doći’ (Radulić, 2002.: 175.), na otoku Ižu: *Morebiti* sutra idin u Grad ‘možda ću sutra u Grad’ (Martinović, 2005.: 200.). U Salima na Dugom otoku rabi se naglasna inačica *morebiti* (Piasevoli, 1993.: 190.), a na otoku Istu u istom značenju dvočlani izraz *möre biti*: *more* biti ću jopet dojtī ža Važun ‘možda ću opet doći za Uskrs’ (Smoljan, 2013.: 201.). U kontinentalnim se čakavskim govorima često susreće naglasna inačica *mörebit*, npr. u Oštarijama u središnjoj Hrvatskoj, a rabila se i u temeljno čakavskom govoru Hajmaša u Mađarskoj. U različitim su kajkavskim dijalektima također različite fonološke inačice, npr. *mórbet* ‘možda’ u Delnicama u Gorskom kotaru: *Mórbet* prídejo do púdan, a *mórbet* ne prídejo ni jütre ‘možda dođu do podne, a možda ne dođu ni sutra’ (Pavešić, Magaš i Laloš, 2006.: 180.), a u Murskom Središću inačice *mųreb’itj* i *m’oreb’iti* (Blažeka i Rob, 2014.: 216.).

Hrvatski pisci u polutisućljetnoj dijaspori obično rabe inačicu *morebit*, npr. Tažky: *Morebit* da misli ili još i vjeruje, da je zaistinu andjela (Profesionalac);<sup>6</sup> *Morebit* da

<sup>6</sup> Odlomak iz proze Profesionalac objavljen je u knjizi N. Benčića Književnost gradišćanskih Hrvata od 1921. do danas (2000.: 285.; 2010.: 318.).

je bio inženir ili meštar; Morebit, da je to bilo 'Pod goru' za željezničkom prugom u Novom Selu (I takovi smo bili, 2004.).

Unatoč izrazitoj zastupljenosti u djelima hrvatskih pisaca u 19. stoljeću te u različitim hrvatskim štokavskim, čakavskim i kajkavskim govorima do danas, sraslica *možebiti*, a time i njezino priložno značenje, izostavljena je iz pojedinih suvremenih rječnika hrvatskoga jezika. Nema ga npr. u Mareticevoj gramatici, ni u Broz-Ivekovićevu ni u Akademijinu rječniku. Vjerojatno je to jedan od razloga što je taj prilog slabije zastupljen u djelima hrvatskih pisaca u 20. stoljeću. Anić ga također izostavlja iz svoga rječnika, ali navodi pridjev *mōžebitan*, i to kao neologizam (1998.: 555.). Za razliku od tih autora, Benešić (1987., sv. 7)<sup>7</sup> donosi primjere uporabe inačica *možebit* i *možebiti* u značenju 'možda', s potvrđama iz književnih djela Šenoae, Gjalskoga, Jorgovanića i T. Ujevića. Prilog *možebiti* susrećemo i u suvremenim hrvatskim pravopisima, u Babić-Finka-Moguševu (2000.: 287.) i u Institutovu pravopisu (ur. Ž. Jozić, 2013.: 297.).

#### -krat

Kvantitativni multiplikativni prilozi nastali kombinacijom priloga ili nekoga broja s prilogom *krat(i)*<sup>8</sup> u značenju 'puta' susreću se u hrvatskih pisaca tijekom čitave druge polovice 19. stoljeća, najčešće kao sraslice, npr.

u Bogovića: gdje je prvokrat duboko i živo osjećala; višekrat milo pogleda mladoga viteza (Pripoviesti, 1894.), Pavlinovića: šestokrat (Hrvatski razgovori, 1877.), Vodopića: Čuo sam, češće krati o tebi dobro govoriti; namjesti dva tri krat kapu na glavi (Marija, 1871.), u Kukuljevića Sakcinskoga: taj dan po trećikrat vikati stao (Dva Slavena, 1859.), u Starčevića: spomeni se višekrat priko dana (Svagdanja pobožnost, 1854.).

U dijela autora nalazimo dvočlani izraz u adverbnom značenju, npr.

u Jorgovanića: često krat (Divlja djevojka, 1891.), u Kaznačića: Na godinu dva tri krati (pjesma Prijatelju Sabu, Pjesme razlike, 1879.), u Vebera Tkalčevića: tri krat izpržena priroda (Listovi o Italiji, 1861.), u Markovića: Deset krat biahu Turci odbijeni (...) i opeta toliko krat biahu na boj navedeni; Budući tako bili Turci deset krat od Poljaka otisnuti; drugi krat (Skazanje života Osmana I. Cara Otmanskoga, 1826.).

Premda je riječ o prilogu, odnosno o dvočlanom priložnom izrazu koji se kontinuirano rabio u hrvatskoj štokavskoj, čakavskoj i kajkavskoj književnosti od 16. do 19. stoljeća i koji se još uvijek rabi u brojnim hrvatskim govorima koji nisu kajkavski (a naravno, i u kajkavskima), Anić je sraslice s *-krat* '-put' u Kovačičevim djelima smatrao kajkavizmom (1971.: 110.). Valja još napomenuti da se, premda rijetko, u hrvatskih pisaca iz 19. stoljeća susreće i prilog *čestokrato* u Antuna Zorčića: Čestokrato kad' uzdahnem, / Iz dubine serdca moga; Čestokrato / Gleda more (Vila dalmatinska,

<sup>7</sup> Svesci Benešićeva rječnika priređuju se na temelju postojeće rukopisne građe.

<sup>8</sup> Riječ *krat* je također praslavenskoga podrijetla (usp. Skok, 1972.: 182).

1852.), što može biti uvjetovano potrebom pjesničkoga metra simetričnoga osmerca. Pojedini hrvatski rječnici i gramatike u 19. stoljeću u skladu su s ostvarajima u književnim djelima pa Appendini u svojoj gramatici (1808.: 272.) navodi priložne izraze *jedan krat*, *dva krat*, ...*sto krat*, također polusloženicu *vele krati*; u Slovnici A. Mažuranića „brojnici prislovni (adverbialia)“ su *jedankrat* (1859.: 55.), *čestokrat* (1859.: 133.) i dr. U Parčićevu su rječniku (1874.) također česti takvi ostvaraji.

Među hrvatskim autorima iz 18. stoljeća navodimo Petrovića, koji rabi prilog *većekrati* ‘više puta’ (San ljuveni), te Pletikosu u kojega *krat* također ima značenje ‘puta’ (Putovanje k Jerozolimu god. 1752.). Iz hrvatske kajkavske književnosti 18. stoljeća donosimo Kapucinove primjere: Još jenkrat zaviknem; Dostikrat je čuti (Horvacka od Kristuševa Narodjenja vitija). Realizacije toga tipa susreću se i u jezikoslovnim djelima iz 18. stoljeća, npr. *dvakrat* u Della Belle (1728.).

U 17. stoljeću iznimno se često rabe i u štokavskim djelima pa npr. *mnokrat* rabi S. Đurđević (Derviš), Gundulić (Suze sina razmetnoga, 1622.), Dž. Palmotić: koga zaman mnokrat moli; ke ste mnokrat na čemerne (Ači i Galatea), *kolikrat* npr. rabe Gundulić (Dubravka) i V. Menčetić (Trublja slovinska, 1665.), *većekrat* npr. rabi J. Palmotić (Pavlimir). Osobito su prilozi toga tipa zastupljeni u Kašića, npr. *većkrat* na misec on se ispovidaše; da je bio dvakrat bičevan; Onoga čujem da su dvakrat osudili; *čestokrat*; *trikrat* (Život nikoliko izabranih divic), *velekrat* (Ritual rimski). Takvi su prilozi bili bliski i Mrnaviću, npr. *većkrat*; *tolikrat* (Život Magdalene od knezov Zirova plemena Budrišića). Mogu se susresti i u fratara Bosne Srebrene, npr. *trikrat* u Ančića (Vrata nebeska i život vičnji). Takvi prilozi česti su i u djelima hibridnoga književnojezičnoga tipa, npr.

u A. K. Frankopan: Premišljavajući vnogokrat da se skoro zmeda vsega svita jezikov najmanje hrvatkoga ovo doba štampanih knjig nahodi (Putni tovaruš), u Vitezovića: većkrat se pobiše; Bog vam stokrat plati (Odiljenje sigetsko).

Zastupljeni su i u jezikoslovnim priručnicima pa npr. u Mikaljinu rječniku (1649.) nalazimo *dvakrat*, a u Kašićevoj gramatici (1604.) brojne primjere: *dvakrat*, *trikrat*, *desetkrat*, *stokrat*.

Razmatrani prilozi uobičajeni su i u dubrovačkih autora iz 16. stoljeća, npr. *većkrat* u Vetranovića: i činih većkrat da mnoge gospoje van sebe budu stat (Pjesanca u vrieme od pošljice), *mnokrat* u M. Držića: mnokrat sam dao neprijateljem; šestkrat (posveta na početku Pjesni), u Dimitrovića *velekrat* i *mnokrat* (poslanica Istomu), u D. Zlatarića: ja većekrat razmišljajući (poslanica Zrinskomu). Zadraniin Budinić rabi takve priloge i u svojim štokavskim djelima, npr. *čestokrat* (Summa nauka kristjanskoga) i čakavskim djelima, npr. *većkrat* (Pokorni i mnozi ini psalmi Davidovi). I inače su iznimno česti u čakavskom književnojezičnom tipu u 16. stoljeću. Rabe ih npr. Marulić: *tri krat troj* ‘tri puta po tri’; oko njega staše dva krat treći vezir (Judita), P. Zoranić: Misal moju razbludnu u razlika razmišljen’ja većkrat ljubav zanese; Nisi li većkrat čtil i čtiš svaki dan razlike pisce (Planine, 1569.), M.

Benetović *većekrat* (Hvarkinja), fra Luka Bračanin: Koji cića njegova redofničkoga života bij dvakrat provincijal od Dalmacije.<sup>9</sup> Susreću se i u djelima napisanim hibridnim književnojezičnim tipom, npr. u F. Črnka: I tako zakričaše trikrat: Jezus! Jezus! Jezus!; a Turci s velikim glasom trikrat: Hala! Hala! Hala! zakričaše. (Podsjeđanje i osvojenje Sigeta).

Hrvatski leksikografi iz 16. stoljeća uvrstavaju takve priloge u svoje rječnike pa u Vrančića (1595.) nalazimo *trikrat*, *petkrat*, *šestkrat*, *šezdesetkrat*, *devedesetkrat*, *sedamkrat*, a u Kašića (1599.) također *trikrat*.

U hrvatskim su mjesnim govorima razmatrani prilozi zastupljeni u arhaičnoj štokavštini, čakavštini i kajkavštini. U arhaičnoj su štokavštini do danas očuvani u arhaičnom štokavskom ikavskom dijalektu u austrijskom Gradišću, npr. u Starom Hodasu *čudakrat*: Da san čudakrat mògla rèč, èli će mi Bòg tò vríme dāt doživìt ‘često sam se puta pitala hoće li mi Bog dati da to doživim’ (Tornow, 1989.: 114.), *màlokrat*, u Bandolu *dòskrat*: Ako oš mrtvac téžak bìa, dòskrat su prâhali šest ljudi ‘ako je još mrtvac bio težak, dosta puta su trebali šest ljudi’, u Hrvatskom Cikljinu *èdankrat* (*Ibid.*, 130.), u Podgorju *vèčkrat* ‘više puta’, *višekrat* ‘više puta’. U čakavskim govorima nisu osobito česti, ali ima primjera od zaleđa grada Rijeke, tj. od Grobnika: Dvãkrãt san te zvãlà (Lukežić i Zubčić, 2007.: 241.), do Kaštela u srednjoj Dalmaciji: *vèčekràt* (Baldić-Đugum, 2006.: 417.), ali u potonjem govoru s napomenom da je to arhaizam. U čakavskim su govorima u polutisućljetnoj dijaspori uobičajeni, npr. u Slovačkoj u Novom Selu *dvakra:t* (Joško Balaž, 1991.: 35.) i Hrvatskom Grobu *tríkrat* (Vulić i Petrović, 1999.: 102.), a česti su i u kajkavštini, npr. *tr’ikrèt* ‘triput’ u Čabru u Gorskom kotaru (Malnar, 2008.: 349.) te *tulíkukrãt* ‘toliko puta’ (Houtzagers, 1999.: 267.) u polutisućljetnoj dijaspori u Vedešinu u sjeverozapadnoj Mađarskoj. Osim u organskim idiomima, u polutisućljetnoj su dijaspori uobičajeni i u književnim djelima, npr. u Slovačkoj u djelima Viliama Pokornoga: *tisutjekrat* (Novosielski kipci, 1999.) i Petra Tažkoga: Tako je tri ili četirikrat u ljetu putovala u Poysdorf (Ferije na Dobrom Polju, 1995.).

Unatoč tako velikoj zastupljenosti u hrvatskim književnim djelima od 16. do kraja 19. stoljeća, također u jezikoslovnim priručnicima te u hrvatskim organskim idiomima različitih narječja, razmatrani tip priloga vrlo rijetko susrećemo u tekstovima na književnom jeziku u 20. i 21. stoljeću. U današnjem se hrvatskom književnom jeziku također ne rabe nego samo pridjevi složeno-sufiksalne tvorbe *jednokratán*, *jednokratna*, *dvokratán*, *dvokratna*, *višekratán*, *višekratno* i sl. te preobrazbom, tj. adverbizacijom njihova oblika srednjega roda nastali prilozi *jednokratno*, *dvokratno*, *višekratno* i sl. Možda opet, barem djelomice, uzroke izostanka uporabe sraslica tipa *dvakrat*, *trikrat* valja tražiti u odnosu jezikoslovaca početkom 20. stoljeća. Naime, u Broz-Ivekovićevu rječniku mogu se naći priložne složenice tipa *dvakrat* (sv. 1.), s

<sup>9</sup> Fra Lukin je tekst dio naslova prijepisa Knjige od života i dili slatkoga Isusa i majke Njegove slavne Dvice Marije koje je autor Hvaranin Juraj Zebić (tzv. Londonski rukopis).



napomenom kako „u naše se vrijeme u štokavaca slabo čuje“ (1901.: 279.). Maretić je u svom jezičnom savjetniku (1924.: 44.) označio priloge *dvakrat*, *trikrat* arhaizmima i provincijalizmima i preporučio istoznačnice tipa *dvaput*, *triput*. Pavešić je također u svom Jezičnom savjetniku (1971.: 127.) složenice s -krat: *dvakrat*, *trikrat* smatrao zastarjelima u književnom jeziku. Tek je Šonje priloge *dvákrat* (2000.: 222.) i *trikrat* (2000.: 1274.) uvrstio u svoj rječnik bez dodatnih napomena koje bi ih svrstale među stilski obilježene.

### Poldrug

Količinski prilog *poldrug* znači ‘jedan i još pola drugoga’, tj. ‘jedan i pol’. Susreće se u hrvatskih pisaca u 19. i početkom 20. stoljeća, npr. u Draškovića: *poldrug* ‘jedan i pol’ (Disertatia, 1832.), u Gjalskoga: *poldrug* godine (Za materinsku riječ, 1906.). Na hrvatskom je jugu uobičajena fonološka inačica *podrug*, a nalazimo je npr. u 18. stoljeću u Pletikosinu putopisu: *podrug* milje (Putovanje k Jeropolimu god. 1752.). Tu inačicu rabe i bunjevački Hrvati u Bačkoj koji su, kao i Pletikosa, novoštokavci ikavci. U 20. st. rabi ju bunjevačkohrvatski pisac Antun Karagić iz mađarskoga dijela Bačke: *podrug* godine ‘godina i pol’ (usp. Vulić, 2009.: 100.). I taj je prilog uobičajen u pisaca u polutisućljetnoj dijaspori, npr. u Slovačkoj u Tažkoga *poldrug* (I takovi smo bili, 2004.).

U organskim je idiomima taj količinski prilog manje zastupljen od ostalih u ovom radu razmatranih riječi, a opet ga susrećemo u različitim fonološkim inačicama. Zabilježen je u arhaičnim štokavskim govorima slavonskoga dijalekta u fonološkim inačicama *podrug* i *poldrug* (Jakšić, 2003.: 189.), u dijaspori *pöldrug* sâta ‘sat i pol’ u temeljno čakavskom govoru mjesta Hajmaša u mađarskom dijelu Baranje; *p’uoldr’ug* u čakavskim Stinjakima u austrijskom Gradišću (Neweklowsky, 1989.: 104.), *pöldruk* kilomëterë od našëga sëla ‘jedan i pol kilometar od našega sela’ u kajkavskom Vedešinu u sjeverozapadnoj Mađarskoj.

Nerijetka je i uporaba oblika *poldrugi*, -a u pridjevnoj sklonidbi, odnosno sklonidbi rednoga broja. Susrećemo ju i u književnim djelima i u organskim idiomima, npr. u Draškovića: *poldrugog* miliona (Disertatia, 1832.), u čakavskog pjesnika Jure Balaža u polutisućljetnoj dijaspori u Slovačkoj: *puol druga žlica* u značenju ‘jedna i pol žlica’ (Vrat’anje domuom, 2013.), u arhaičnim štokavskim govorima u austrijskom Gradišću u selu Bošnjakov Brig: Ceremônije durāju po pôl drügu úru (Tornow, 1989.: 260.), u kajkavskom Umoku u sjeverozapadnoj Mađarskoj: *pöldrugu úru së mörem ödvës* (Houtzagers, 1999.: 297.).

Vrlo je zanimljiv odnos jezikoslovaca prema tim riječima. A. Mažuranić u svojoj Slovnici bilježi *poldrugi*, *poltretji* (1859.: 134.), a Parčić u svom rječniku (1874.) ima *poldrugi*, -a, -o. U Akademijinu rječniku prednost se daje inačici *podrug* jer je zabilježena u Vukovu, Daničićevu i Ivekovićevu rječniku, dok *poldrug* imaju stariji leksikografi – Vrančić, Belostenec, Voltić, Stulić i dr. (Dio X., 1931.: 317.).

Zanimljiv je u tom rječniku i primjer *polčetrvti*, s potvrdom iz Stulićeva rječnika (Dio X., 1931.: 592.). Osobito je pak zanimljiv podatak iz Skokova rječnika. Taj leksikograf, naime, ima samo imenicu *pòdrug* (s potvrdom s Kosmeta) u značenju 'suprug', koju uspoređuje sa staročeškom istoznačnicom *podruh* (1971.: 447.). Budući da je Karadžić u svoj rječnik uvrštavao i riječi iz brojnih hrvatskih izvora, možemo pretpostaviti da je riječ *podrug*, *poldrug* tipična za hrvatski jezik. Unatoč svemu do sada navedenom, u Anićevoj je rječniku (1998.: 800.) *pòldrüg* regionalizam, a *pòdrüg* ekspresivna riječ iz jezika književnosti, usto arhaizam, u značenjima 'jedan i pola drugoga po veličini ili po trajanju' te 'vrlo visok čovjek'.<sup>10</sup>

### Zaključak

S. Težak je, opisujući jezik Janka Leskovara, zaključio:

„Pobjedonosni vukovski hod otpočeo je Brozovim *Hrvatskim pravopisom* (1892), Martićevom *Gramatikom i stilistikom hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (1899) i Broz-Ivekovićevim *Rječnikom hrvatskog jezika* (1891).“ (Težak, 1992.: 35.)

Ta se teza nameće i kada se u 20. i 21. stoljeću prati sudbina općeproširenih hrvatskih priloga u hrvatskim pisanim djelima do kraja 19. stoljeća, koji su uz to vrlo zastupljeni u organskim idiomima svih hrvatskih narječja. Često se zanemaruje činjenica da riječi koje u hrvatskom jeziku (govornom i pisanom) imaju višestoljetni kontinuitet obično ne pripadaju samo jednom hrvatskomu narječju i ne treba ih iz književnoga jezika isključivati kao regionalizme i dijalektizme. Brojnost primjera u djelima hrvatskih pisaca iz različitih stoljeća (sve do dvadesetoga), iz različitih krajeva u prošlosti i sadašnjosti, u rasponu od onih koji pišu standardnim jezikom do više ili manje dijalekatnih autora, a također i primjeri iz mjesnih govora, jasno nam pokazuju kako su moćni bili izvanjezični čimbenici koji su te hrvatske riječi tijekom 20. stoljeća potisnuli iz hrvatskoga književnoga jezika. Unutar svake vrste riječi, promjenjive i nepromjenjive, mnoštvo je takvih primjera. Naravno, nije samo leksik mijenjan, nego su takvi jezični zahvati izvršeni doslovce na svim jezičnim razinama. Kada se neko od tih jezičnih rješenja pokušava vratiti u hrvatski književni jezik, samozvani stručnjaci obično nadmoćno upozoravaju kako se u Hrvatskoj nameće nekakav „novohrvatski“. Kada ne bi vladalo takvo opće nepoznavanje jezika hrvatske književnosti i inih pisanih tekstova te hrvatskih organskih idioma, nedvojbeno bi bio drukčiji odnos prema tim, u 20. stoljeću potisnutim, hrvatskim jezičnim značajkama.

Budući da živimo u vremenu u kojem je postalo vrlo moderno zaštićivati hrvatsku nematerijalnu baštinu, sa žaljenjem možemo zaključiti da hrvatski književni jezik, kao beskrajno važno hrvatsko nematerijalno dobro, malo tko štiti.

<sup>10</sup> Prezime *Podrug* (koje je često u Dalmaciji) potječe od toga drugoga, prenesenoga značenja.

Izbor iz literature i izvora

- Ivan Ančić, 1678., *Porta coeli et vita aeterna. Vrata nebeska i život vični*, I. – II., Ancona
- Vladimir Anić, 1971., *Jezik Ante Kovačića*, Zagreb
- Vladimir Anić, 1998., *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb
- Francesco Maria Appendini, 1808., *Grammatica della lingua illirica / compilata del padre Francesco Maria Appendini*, Ragusa
- Stjepan Babić, Božidar Finka i Milan Moguš, 2000., *Hrvatski pravopis, V.*, prerađeno izdanje, Zagreb
- Joško Balaž, 1991., *Hrvatski dialekt u Devinskom Nuovom Selu, Novo Selo – Bratislava*
- Radojka Baldić-Đugum, 2006., *Beside kaštelanske*, Kaštela
- Nikola Benčić, 1998., *Književnost gradišćanskih Hrvata od XVI. stoljeća do 1921.*, Zagreb
- Radoslav Benčić, 2014., *Rječnik govora grada Hvara. Förske ríci i štörije*, Hvar
- Julije Benešić, 1987., *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do Ivana Gorana Kovačića*, sv. 7., Zagreb
- Paško Bikić, 1997., *Prominske beside*, Zagreb
- Slavko Bjažić i Ante Dean, 2002., *Zlarin – kratka povijest i rječnik*, Zagreb
- Đuro Blažeka, Nyomárkay István i Erika Rácz, 2009., *Mura menti Horvát tájszótár / Rječnik pomurskih Hrvata*, Budapest
- Đuro Blažeka i Grozdana Rob, 2014., *Rječnik Murskog Središća*, Zagreb
- Šime Budinić, 1583., *Summa nauka kristjanskoga složena častnim učiteljem Petrom Kanišiem. Tumačena iz latinskoga jazika u slovinjski i utištena po zapovied presvetoga oca pape Gregoria Trinadestoga*, Rim
- Zlata Bujan-Kovačević, 1999., *Fužinarski kaj. Prilog rječniku goranskih govora, Delnice – Fužine*
- Roko Cebalo, 2005., *Razgovori na mrkenti. Stare lumbarajske riči*, Zagreb
- Ferenc Črnko, 1566., *Podsjeđanje i osvojenje Sigeta*, pretisak, 1971., Zagreb
- Ardelio Della Bella, 1728., *Diccionario italiano, latino, illirico*, Venecija, pretisak Talijansko-latinsko-ilirski rječnik, 2006., Zagreb
- Nikola Dimitrović, Nikola Nalješković, 1873., *Pjesme*, Zagreb
- Marin Držić, 1930., *Djela*, Zagreb
- Jure Dulčić, Pere Dulčić, 1985., *Rječnik bruškoga govora*, u *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 7., sv. 2., Zagreb, str. 373. – 747.
- Ljudevit Gaj, 1830., *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisaña, poleg mudroľubneh, narodneh i prigospodarneh temelov i zrokov*, Budim
- Duško Geić i Mirko Slade Šilović, 1994., *Rječnik trogirskog cakavskog govora*, Trogir
- Gordana Gržetić, 2008., *Lipi mali*, u *Krčki kalendar 2008.*, ur. Josip Žgaljić, Krk, str. 121. – 126.
- Ivan Gundulić, 1964., *Izbor, Matica hrvatska*, Zagreb
- Ivica Gusić, 2004., *Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine*, Zagreb
- Josip Hamm, Mate Hraste i Petar Guberina, 1956., *Govor otoka Suska*, u *Hrvatski dijalektološki zbornik*, sv. 1., Zagreb, str. 7. – 213.
- Peter Houtzagers, 1999., *The kajkavian Dialect of Hidegség and Fertohomok*, *Studies in Slavic and General Linguistics*, vol. 27, Amsterdam

- Mate Hraste, Petar Šimunović i Reinhold Olesch, 1979., Čakavisch-deutsches Lexikon, vol. 1., Böhlau Verlag Köln Eien
- Đurđica Dusper Ivančić i Martina Bašić, 2013., Rječnik crikveničkoga govora, Crikvenica
- Franjo Iveković i Ivan Broz, 1901., Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
- Martin Jakšić, 2003., Divanimo po slavonski, Zagreb
- Željko Jozić (ur.), 2013., Hrvatski pravopis, Zagreb
- Blaž Jurišić, 1973., Rječnik govora otoka Vrgade, II. dio, Zagreb
- Vatroslav Kalenić, 1965., Jezik i umjetnički izraz Augusta Šenoe, doktorski rad, Ljubljana
- Damir Kalogjera, Mirjana Svoboda i Višnja Josipović, 2008., Rječnik govora grada Korčule, Zagreb
- Janneke Kalsbeek, 1998., The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria, Studies in Slavic and General Linguistics, Rodopi, Amsterdam – Atlanta
- Bartol Kašić, 1604., Institutiones linguae Illyricae, pretisak, 2005., Zagreb – Mostar
- Helene Koschat, 1978., Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland, Schriften der Balkankommission Linguistische Abteilung, XXIV./2., Wien
- Ante Kraljević, 2013., Ričnik zapadnohercegovačkoga govora, Široki Brig – Zagreb
- Silvije Strahimir Kranjčević, 1967., Sabrana djela (Proza, prepjevi, pisma), sv. III., ur. Ivo Frangeš, Zagreb
- Nikola Kustić, 2002., Čakavski govor grada Paga s rječnikom, Zagreb
- Iva Lukežić i Sanja Zubčić, 2007., Grobnički govor XX. stoljeća, Rijeka
- Ivan Mahulja, 2006., Rječnik omišaljskoga govora, Rijeka – Omišalj
- Slavko Malnar, 2008., Rječnik govora čabarskog kraja, Čabar
- Tomo Maretić, 1899., Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb
- Tomo Maretić, 1924., Hrvatski ili srpski jezični savjetnik, Zagreb
- Tomislav Maričić Kukljičanin, 2000., Rječnik govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu, Zadar
- Žarko Martinović, 2005., Rječnik govora otoka Iža, Zadar
- Antun Mažuranić, 1859., 31866., Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole, Zagreb
- Vladimir Mažuranić, 1975., Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, pretisak, Informator, Zagreb
- Jakov Mikalja, 1649., Blago jezika slovinskoga, Loret – Ancona, pretisak, 2011., Zagreb,
- Milan Moguš, 2002., Senjski rječnik, Zagreb – Senj
- Franjo Mohorovičić-Maričin, 2001., Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice, Rijeka – Opatija – Matulji
- Gerhard Neweklowsky, 1973., Ein Beitrag zum čakavischen: Die kroatische Mundart von Eisenhüttl im südlichen Burgenland, u Zbornik za filologiju i lingvistiku, Novi Sad, str. 149. – 172.
- Gerhard Neweklowsky, 1978., Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete, Wien
- Gerhard Neweklowsky, 1989., Der kroatische Dialekt von Stinatz Wörterbuch, Wiener slawistischer Almanach, 25, Wien
- Ivo Oštarić, 2005., Rječnik kolanjskoga govora ili Ričnik mista Kolana na otoku Pagu, Zadar
- Junije Palmotić, 1882. – 1884. Djela, Stari pisci hrvatski, 12. – 14., Zagreb

- Dragutin Parčić, 1874., Rječnik slovinsko-talijanski, Zadar
- Marija Pavešić, Blaženka Magaš i Željko Laloš, 2006., Réjč do riči. Beséjdnék déjuonškega devojána. Rječnik delničkoga govora, Delnice – Rijeka
- Slavko Pavešić i dr., 1971., Jezični savjetnik s gramatikom, Zagreb
- Marinko Perušić, 1993., Rječnik čakavsko-kajkavskih govora karlovačko-dugoreškog kraja, Karlovac
- Marija Peruško, 2010., Rječnik medulinskog govora, Medulin
- Ankica Piasevoli, 1993., Rječnik govora mjesta Sali, Sali
- Tonko Radišić, 1999., Ričnik spliskog govora, Split
- Ladislav Radulić, 2002., Rječnik rivanjskoga govora, Zadar
- Josip Ribarić, 2002., O istarskim dijalektima. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkog govora, prir. Jasna Vince, Pazin
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, dio I. obradio Đ. Daničić, 1880. – 1887.; dio IV., 1892. 1897., obradio P. Budmani; dio V., P. Budmani, 1898. – 1903.; sv. X., 1931, obradio T. Maretić; XVI.; sv. 30., 1911., obradio T. Maretić; sv. 91., 1975.
- Ândro Ròki - Fortunâto, 1997., Lîbar Vîškiga Jazika, Toronto
- Šime Ružić Sudčev, 1999., Pićan i pićonski idiomi, Pula
- Ante Sekulić, 2005., Rječnik govora bačkih Hrvata, Zagreb
- Petar Skok, 1971. – 1973., Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knj. 1. – 3., Zagreb
- Ante Smoljan, 2013., Rječnik govora otoka Ista, Zadar
- Ivan Sović, 1982., Jezik Janka Leskovara, Zagreb
- Ivan Sović, 1985., Jezik Ksavera Šandora Gjalskoga, Zagreb
- Šime Starčević, 1812., Nova ricsoslovica iliriska, Trst
- Ivan Branko Šamija, 1997., Hrvatski jezikovnik i savjetovnik, Zagreb
- Ivan Branko Šamija, 2004., Rječnik imotsko-bekijskoga govora, Zagreb
- Ivan Branko Šamija i Petar Ujević, 2001., Rječnik imotskoga govora, Zagreb
- Božidar Šimunić, 2013., Rječnik bibinjskoga govora, Zadar
- Jure Šonje i dr., 2000., Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
- Petar Tažky, 2004., Hrvati u Slovačkoj – iz komunizma u Europsku uniju, u Gradišće, Kalendar i ljetopis Gradišćanskih Hrvatov za obično ljeto 2005., ur. Agnjica Csenar-Schuster, Željezno
- Stjepko Težak, 1992., Jezične dvostrukosti u djelima Janka Leskovara, u Zbornik radova o Janku Leskovaru, Pregrada, str. 35. – 46.
- Siegfried Tornow, 1989., Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch. Die vlahischen Ortschaften, Berlin
- Branko Turčić, 2002., Sedmoškojani. Prvi čakavski rječnik, Rijeka
- Zvonimir Turina i Anton Šepić-Tomin, 1977., Rječnik čakavskih izraza. Područje Bakarca i Škrljeva, Rijeka
- Ante Toni Valčić, 2012., Rječnik govora otoka Ošljaka, Zadar
- Adolfo Weber, 1859., Skladnja ilirskoga jezika, za niže gimnazije, Beč, pretisak 2005., Zagreb

- Ivan Večenaj i Mijo Lončarić, 1997., Rječnik govora Gole, Zagreb  
Mavro Vetranović Čavčić, 1871., Pjesme, Dio I., Zagreb  
Mavro Vetranović Čavčić, 1872., Pjesme, Dio II., Zagreb  
Lovre Vlahov, 1996., Dalmatinski pučki ričnik našega kraja, Zagreb  
Josip Vončina, 1988., Jezična baština. Lingvostilističke hrestomatije hrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća, Split  
Faust Vrančić, 1595., Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae & Ungaricae, Venecija, pretpisak 1992., Zagreb  
Siniša Vuković, 2001., Ričnik sèlašškèga govora. Rječnik dijalekta Selaca na otoku Braču, Split  
Sanja Vulić, 2005., Jezične napomene o svesku četvrtom, u: Milan Begović, Sabrana djela, sv. IV., Drame II., Zagreb  
Sanja Vulić, 2009., Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj, Subotica  
Sanja Vulić i Jela Maresić, 1998., Rječnik govora Novoga Sela u Gradišću u Austriji, u Panonska ljetna knjiga 1998., Güttenbach/Pinkovac, str. 496. – 527.  
Sanja Vulić i Bernardina Petrović, 1999., Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj, Korabljica, knjiga 5., Zagreb

#### Sažetak

Sanja Vulić, Hrvatski studiji, Zagreb  
Gordana Laco, Filozofski fakultet, Split  
UDK 811.163.42 -81'373, izvorni znanstveni rad  
primljen 18. listopada 2015., prihvaćen za tisak 2. studenoga 2015.

#### On Forgotten and Semi-Forgotten Croatian Adverbs

This paper examines the unchangeable words which were continuously in use in the Croatian literary language, as well as in the language of Croatian writers in general, between the 16th and the early 20th centuries. Those words are still current in a number of čakavian, kajkavian, and Croatia's štokavian local speeches (organic idioms), as well as in Croatian dialect literature. The analysis shows that those words had not spontaneously disappeared from the contemporary literary language, for their absence is a direct result of actions taken by the so-called Croatian Vukovians in order to expel those words from the literary language. As regards this particular segment, a precious link between the contemporary Croatian literary language, a centuries-old literary tradition and language, and numerous Croatian local speeches has thus been broken.